

İzmir İktisat Kongresi Nazmi Çekli Resim Sergisi

Celal Öcal*

Cumhuriyet dönemi İktisat Tarihimizin başlangıcı, İstiklal Savaşımızı zaferle sona erdirmemizden 5 ay sonra 17 Şubat 1923 günü açılan Atatürk'ün düzenlediği İzmir İktisat Kongresidir.

Atatürk, İzmir İktisat Kongresi'nin planlamasını yaparken kongrenin muhtemelen halkın ilgisini çekecek özellikte olması gerektiğini, açılacak bir resim sergisinin kongreye renk katacağını düşündü. Bunun için Manastır'dan okul ve silah arkadaşı Yüzbaşı Nazmi Çekli'yi hatırladı. Yapılacak İzmir İktisat Kongresinde resim sergisi açmasını istedi. Harpten henüz çıkmıştı ve Nazmi Çekli'nin elinde tablo yoktu, hemen hazırlığa başladı.

Çekli Büyük Taarruz öncesi birliğiyle katıldığı Ilgın manevrasını çizmeye karar verdi. Muhtemelen sergi için başka natürmort, peyzaj tablo hazırladı, tanıdığı ressam arkadaşlarından eser istedi.

Devir Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni kurulduğu, Rus ve Azerbaycan Cumhuriyetleri tarafından tanındığı dönemdi. Ruslar İzmir ve İstanbul'u geri alacak askerimizin olmadığını ileri sürmüş asker gönderme teklifinde bulunmuştu. Atatürk kabul etmedi yeni kurulan Cumhuriyetin gücünü göstermek istiyordu. Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa Büyük Taarruz öncesi ordunun hazırlıklarını denetleyeceği Ilgın manevrasına Rus elçisini Azerbaycan Büyükelçisini de götürdü.

28 Mart-4 Nisan 1922 de Sivrihisar-Çay-Akşehir-Ilgın-Konya üzerinden cephe ve cephe gerisi ziyaretiyle misafirlerine Türk Ordusu'nun gücünü gösterdi.

Batı Cephesi karargâhı Akşehir'den hareket ederek Ilgın'a ulaşan Mustafa Kemal Paşa beraberinde İsmet Paşa, Rus Büyükelçisi Aralov, Azerbaycan

* Türk Dünyası Kültür ve İnsan Hakları Derneği, İzmir/TÜRKİYE, turkdunyasihaklari@yahoo.com

Büyükelçisi Abilov ve Ataşemiliterler, Başyaver Salih karşılama mahalli Kocaçayır'a geldi. Atatürk orada bulunan erkan ve memurlara bol bol iltifat etti. Halkla konuştu. Bu arada karşılama güzergahına koşan minik öğrencilerin önünde durdu "Nasılsınız küçük hanımlar, efendiler?" diyerek gönüllerini aldı.

5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa, Mustafa Kemal Paşa yaklaşınca yalın kılıç yanına koştu ve tekmil verdi. Kaplıca Meydanındaki birlikler Başkomutan Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa tarafından teftiş edildi ve küçük bir manevra ile resmigeçit yapıldı. Resmigeçide Türk Hava Kuvvetlerinin tayyareleri de katıldı ¹.

"30 Mart 1922'de Türk Havacılık Tarihi açısından önemli bir gün yaşanmış. Çay'da 1. Ordu Birlikleri tarafından Başkomutan Mustafa Kemal Atatürk ve Batı Cephesi Komutanı İsmet İnönü huzurunda geçit töreni planlanmıştır. Geçit törenine 2'nci Uçak Bölük Komutanlığından 4 uçak, havanın fırtınalı olmasına rağmen Akşehir'den havalanmış." (Cengiz Tatar)

Sovyet Rusya Büyükelçisi, Azerbaycan büyükelçisi her iki elçiliğin ataşelerin de izlediği manevrada atlıların süratle açılıp yayılması heybetli oldu. Birkaç bin atlının dörtnala yaptığı resmigeçit herkesi heyecana boğdu.

Mustafa Kemal Paşa "Askerler Savaş artık bizim yüzümüze gülmeye başladı. İngilizlerin boğazlanmak üzere gönderdiği Yunanlıları yeniyoruz. İngiliz emperyalistleri bizi yok etmek istiyorlar ama bunu başaramayacaklar. Türk halkı Türk ordusu, kendi bağımsızlıkları için savaşa girişmiş bulunuyor ve düşmanlarını kendi kutsal topraklarından atacaktır." dedi.

Sovyet Büyükelçisi Aralov at üzerinde "Yiğit ve soylu erler. Size Kızıl Ordu askerlerinin selamını getirdim" konuşması yaptı.

Mustafa Kemal Paşa Fahrettin Paşa'ya bir şeyler söyledi. Fahrettin Paşa'nın elini kaldırması üzerine süvariler "Kızıl Ordu şerefine "çok yaşa" dedi.

Aralov "Rus işçi ve köylüsü iktidarı eline alarak yeni bir devlet kurmaktadır. Sevgili dostlarım sizin de yeni Türkiye'nin düşmanlarını yenmenizi, aziz yurdunuzu kurtarmanızı, İstanbul ve İzmir şehirlerini geri almanızı dilerim. Kızıl Ordu soylu davranışınızla sizin de orduya ve bağımsız Türkiye'ye şeref kazandıracığınıza inanmaktadır" dedi. Bu konuşma "Yaşa" sözleriyle kesildi. Fahrettin Paşa, General Budyonny'e selamlarını iletmesini rica etti.²

1 Cengiz Tatar, *Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Havacılığı*, 2. baskı, Galeati Yayıncılık, s.100.

2 Cemal Güven, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, Yıl 7, C 7, S. 13, Aralık 2017.

Nazmi Çekli Piyade subayı olarak birliğinin de içinde bulunduğu bu resmigeçidi tuvale döktü.

Bu tabloyu yapan ben değilim Türk milletidir mesajı vermek için de eserine imza atmadı.

Hatıralarda, fotoğraflarda yaşayan bu tarihi olay, Mustafa Kemal Paşa, heyeti, farklı başlık ve kıyafetleriyle dikkat çeken Rus ve Azerbaycan Büyükelçileri, Türk ordusunun disiplini ve gücü, renk armonisini eserine çok güzel yansıttı.

İlgili bir kaynakta tablonun adının “Çal’da büyük resmigeçit” olarak verilmiş olsa da olayın Denizli’nin kazası Çal’da geçtiğini düşündüren bu bilgi doğru değildir. Denizli Çal’da değil Afyon Çay’da gerçekleşmiştir.

İzmir İktisat Kongresi’nde açılan Nazmi Çekli’nin kişisel sergisi büyük ilgi gördü. Atatürk “Çay’da büyük resmigeçit” tablosunu çok beğendi. Silah arkadaşının elini sıkı³. İzmir İktisat Kongresi Gümüş Madalyasıyla ödüllendirilirdi,⁴ tablo Çankaya’ya alındı.

İzmir İktisat Kongresi’nde Nazmi Çekli’nin resim sergisi açtığı bilgisi Mümtaz Sağlam’ın *İzmirli Ressamlar Ansiklopedisi*’nde Gültekin Elibal yorumlamıştır.

İzmir’in Yunanlılardan kurtarılmasından sonra General Kazım Karabekir başkanlığında toplanarak açılan İktisat Kongresinde sergilediği tabloları ile büyük takdir kazanan Çekli’nin Atatürk tarafından eli sıkılarak gümüş madalya ile değerlendirilmiş olması başlı başına bir olay olarak değerlendirilmelidir. Piyade Binbaşısı Çekli, yine bu tarihler arasında İzmir’de her yıl resim sergisi açarak halka güzel sanatları tanımaya ve sevdirmeye çalışmıştır. Çay’da büyük resmigeçit” tablosunu bizzat Atatürk almış Çankaya köşküne götürerek bir salona asmıştır

bilgisi verilen sanatçı yirmiyi aşkın büyük boyutlu tablosu Millî Savunma Bakanlığı kuruluşlarına, başbakanlığa da “Yıldız Bahçesi” adını taşıyan resmi satın alınmıştır. Ancak tablonun fotoğrafı bu kaynakta verilmemiştir.

*Asker Ressamlar*⁵ kitabında “İzmir İktisat Kongresi’nde sergilediği büyük boyutlu tabloları Atatürk’ünde beğenisini kazanmıştır.” bilgisi ile paylaşılmış

3 Mümtaz Sağlam, *İzmirli Ressamlar Ansiklopedisi*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2001, s. 18.

4 Nazmi Çekli, *Asker Ressamlar*, Arkas Sanat Merkezi, s. 190-191

5 Nazmi Çekli, *Asker Ressamlar*, Arkas Sanat Merkezi, s. 190.

olsa yine “Çay’da büyük resmigeçit” tablosunun fotoğrafı kullanılmamıştır.

Türkiye’ye resim sanatını getiren asker ressamlar kuşağının bir mensubu olan Nazmi Çekli “sanatta millî ruha ve benliğe sahip Türk resim sanatının yaratılması gerektiğine inanan bir anlayışla” diğer asker ressam arkadaşlarıyla hizmetlerini sürdürür.

Unutulmuş olan bu tablo 2014 yılına kadar meçhul kalır. Cumhurbaşkanlığı Sanat Koleksiyonu’nu düzenlemekle görevli Ömer Faruk Şerifoğlu’nun ‘dikkatini çeker. Tabloda imza bulunmamaktadır. Uzman arkadaşlarıyla araştırarak tablonun Nazmi Çekli’nin eseri olduğunu belirler. Hazırladığı *Cumhurbaşkanlığı Sanat Koleksiyonu* kitabına dahil eder, fotoğrafını paylaşır. “Çay’da büyük resmigeçit” tablosu bu şekilde tebliğimizin konusu olur.

Atatürk’ün resim sanatıyla ilgili uzak görüşü Türk resim sanatının yeni eserler kazanmasının önünü açmış, İzmir İktisat Kongresi’ne renk katmıştır.

Resim sanatımızda İstiklal Savaşı tarihimizin çok önemli bir anını yansıtan böyle bir tablo yoktur benzersiz değerdedir.

Bu bilgilerin ışığında gerekli açıklama ile “Çay’da büyük resmigeçit” tablosunun yeni açılan İzmir İktisat Kongre Merkezi’ne konulmasının Atatürk’e saygı kadirşinaslık ve vefa duygularımızın ifadesi olarak konulmasını öneriyorum.

Türkiye Cumhuriyeti’nde ilk resim sergisi “Ne zaman? Nerede? Kim tarafından açıldı?” sorularına tebliğimin cevap verdiğini belirtiyorum.

Türkiye Cumhuriyeti’nde ilk resim sergisi 17 Şubat-3 Mart 1923’de, İzmir’de, İzmir İktisat Kongresi süresince açılmış, Nazmi Çekli’nin adı Türk Resim Sanatı tarihine yazılmıştır. Bu yeni bilgilerin ışığında her 17 Şubat’ta tüm Türkiye’de “Atatürk’e Saygı Resim Sergileri” açmalarını ilgililere öneriyor “Atatürk’e Saygı Resim Sergisi’ne” 17 Şubat 2024 günü bekliyorum.

Nazmi Çekli Çal'da büyük resmigeçit.⁷ Tuval üzerine yağlı boya 80x120 1959,
Tereke Cumhurbaşkanlığı Sanat

Nazmi ÇEKLİ İzmir 1884-İstanbul 1958

1884'de İzmir'de doğdu.1909'da Manastır Askerî İdadisi Mektebini bitirdi. 3 yıl Serez İdadisinde resim öğretmenliği yaptı. Balkan Savaşı, Yemen, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nda görev aldı.1931'de binbaşı rütbesiyle emekli olduktan sonra İzmir'e yerleşti.1941'e kadar İzmir Eşref Paşa Zührevi Hastalıklar Hastanesinde çalıştı, 1958 yılında İstanbul'da vefat etti.

Mahmut Esat Bozkurt'un Mezarını Ziyaret

Cumhuriyetimize tarihimize hizmet etmiş insanların biyografilerinde mezarlarının bulunduğu yer konusunda büyük ölçüde bilgi eksikliği vardır. Bu konu kongremize katılan bütün katılımcıların Mahmut Esat Bozkurt'un mezarını ziyaret ettiğini manevi huzurunda saygı duruşunda bulunduğunu düşüncesiyle tebliğe alınmıştır.

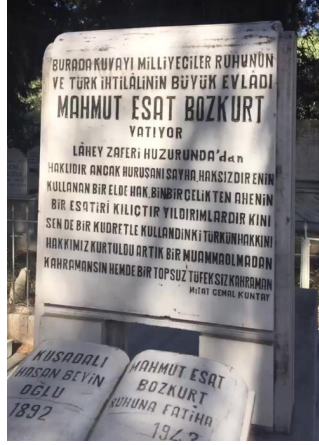
İstiklal Savaşı'mıza bilfiil katılmış olması yanında dönemin İktisat Bakanı olarak Mahmut Esat Bozkurt İzmir İktisat Kongresi'nde "Aziz Türkiye'nin öz evlatları, hoş geldiniz, güzel Türkiye'nin işçileri, sanatkarları, çiftçileri ve tacirleri, hoş geldiniz" sözleriyle açış konuşmasını yapmıştır.

Lotus-Bozkurt davasında Fransa'ya karşı Türkiye'nin haklarını savunarak Lahey'de dava kazanması yurtta büyük sevinç ve memnuniyetle karşılanmış, dönemin meşhur şairlerinden Mithat Cemal Kuntay Lahey zaferi şiirini ona ithaf etmiştir.

7 Ömer Faruk Şerifoğlu, *Cumhurbaşkanlığı Resim Koleksiyonu*, C 1, 2014.

İstanbul Tramvay Şirketi Davası (1937), İsmarlanan Torpidolarla İlgili Dava (1934), 14 Ada ile İlgili Dava (1929) gibi Türk milleti için milletler arası birçok davaya girmiş ve kazanmıştır.

Hayatı “yaptığı her işten Türklük ne kazanır”⁸ sorumluluğu içinde geçen Mahmut Esat Bozkurt 21 Aralık 1942 günü İstanbul’da vefat eder.⁹ Vefatı tüm yurttta üzüntüyle karşılanır, cenazesi Kuşadası-Selçuk yolu üzeri Arvala adıyla bilinen aile mezarlığına gömülür. Mezar taşına “Burada Kuvayi Milliyeciler Ruhunun ve Türk İhtilalinin Büyük Evladı Mahmut Esat Bozkurt Yatıyor” sözleri Mithat Cemal Kuntay’ın “Lahey Zaferi” şiirinin son bölümü yazılır.

“Burada Kuvvai Milliyeciler Ruhunun
ve Türk İhtilalinin Büyük Evladı
Mahmut Esat Bozkurt Yatıyor”

Lahi Zaferine

Mahmut Esat Bozkurt’a¹⁰

Hakkımız bir fecre müstagrak alındır parlıyor.

Lakin az çok haklı olmak hem kolaymış hem de zor.

8 Cihan Yamakoğlu, *M. Esat Bozkurt*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları,, Arka Kapak.

9 Hayri Yıldırım, *Türkçü Devlet Adamı Mahmut Esat Bozkurt*, Hitapevi, İstanbul, s. 463.

10 Mithat Cemal Kuntay, *Türk’ün Şehnamesinden*, T Neşriyat, s. 45.

Pek kolaymış: haklıyız zira kıyamet kopmadan,
Haklıyız boğmaksızın maziyi kan, atiyi kan,

Haklıyız katlanmadan harbin siyah âfâtına,
Haklıyız basmaksızın bin bir şehidin sırtına.
Pek de zormuş: haksızız zirâ asırlardan beri
Hak, bizimçin, dâima beynelminel bir serseri!

Adl uman bizsek adalet daima bir mürteşi
Daima gayzın kilitlenmiş, köpüklenmiş dişi,

Daima zulmün sıkılmaktan morarmış yumruğu.
İşte Türk'ün nûr ararken, adl umarken bulduğu!

Haklıdır ancak kudurmuş nâra, haksızdır enin
Kullanan bir elde hak bin bir çelikten ahenin

Bir esâtiri kılıçdır, yıldırımlardır kını!
Sen de bir kudretle kullandın ki Türkün hakkını,

Hakkımız kurtuldu artık bir muammâ olmadan:
Kahramansın, hem de bir topsuz, tüfeksiz kahraman.

Mithat Cemal Kuntay

Kuşadalı Hasan Bey'in oğlu Mahmut Esat Bozkurt Ruhuna Fatiha
1892-1942

Nazmi Çekli'yi, Mahmut Esat Bozkurt'u Atatürk ve Silah Arkadaşlarını
Saygı ve Rahmetle Anıyoruz.

Kaynaklar

Arkas Sanat Merkezi, *Asker Ressamlar*, İzmir 2013.

Güven, Cemal, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, Aralık 2017.

Kuntay, Mithat Cemal, *Türk'ün Şebnamesinden*, İstanbul 1971.

Sağlam, Mümtaz, *İzmirli Ressamlar Ansiklopedisi*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2001.

Şerifoğlu, Ömer Faruk, *Cumhurbaşkanlığı Resim Koleksiyonu*, 2014.

Tatar, Cengiz, *Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Havacılığı*, Ankara 2022.

Yamakoğlu, Cihan, *M. Esat Bozkurt*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara 1987.

Yıldırım, Hayri, *Türkçü Devlet Adamı Mahmut Esat Bozkurt*, İstanbul 2020.